

Sociaaleconomische trends

Banen van werknemers in krimpregio's

2015 | 15

**Niels Kooiman
Peter Siemons**

In de Nederlandse regio's waar tussen 2008 en 2015 het inwonertal is teruggelopen – de zogeheten krimpggebieden – is de werkgelegenheid in diezelfde periode sterker gedaald dan in de rest van Nederland. Ook tussen 2013 en 2014, toen het aantal banen in Nederland weer groeide, bleef de werkgelegenheid in het grootste deel van deze regio's dalen. De banenkrimp was bovendien binnen de meeste sectoren verhoudingsgewijs groter dan in de rest van Nederland.

1. Inleiding

Dit artikel laat aan de hand van een nieuwe tijdreeks over banen naar regio¹⁾ de ontwikkeling zien van de werkgelegenheid in krimpregio's in de periode tussen 2008 en 2014.

De volgende vragen zijn daarbij gesteld:

- Hoeveel banen zijn er in krimpggebieden per hoofd in de groep 15- tot 75-jarigen?
- Hoe verhoudt zich dat tot andere Nederlandse regio's?
- Verschilt de ontwikkeling van het aantal banen in krimpregio's van die in andere Nederlandse regio's?

Uitsplitsing naar bedrijfstak maakt het mogelijk na te gaan waaruit eventuele regionale verschillen in ontwikkeling van werkgelegenheid voortkomen. Is dat vooral uit verschillen in de structuur van de regionale economie? Of wijkt de ontwikkeling van het aantal banen in krimpregio's ook *binnen* bepaalde bedrijfstakken af van die in andere regio's?

De analyses zijn gebaseerd op gegevens uit de jaren 2008 tot en met 2014. In deze periode viel de bankencrisis uit 2008, gevolgd door jaren van economische laagconjunctuur. Die kwam tot uitdrukking in perioden van zeer beperkte groei of zelfs een daling van het bbp.

1.1 Bevolkingsontwikkeling en werkgelegenheid

Volgens de CBS-bevolkingsprognose blijft de bevolking van Nederland tot ongeveer 2040 groeien, al wordt de toename steeds geringer (Van Duin & Stoeldraijer, 2014).

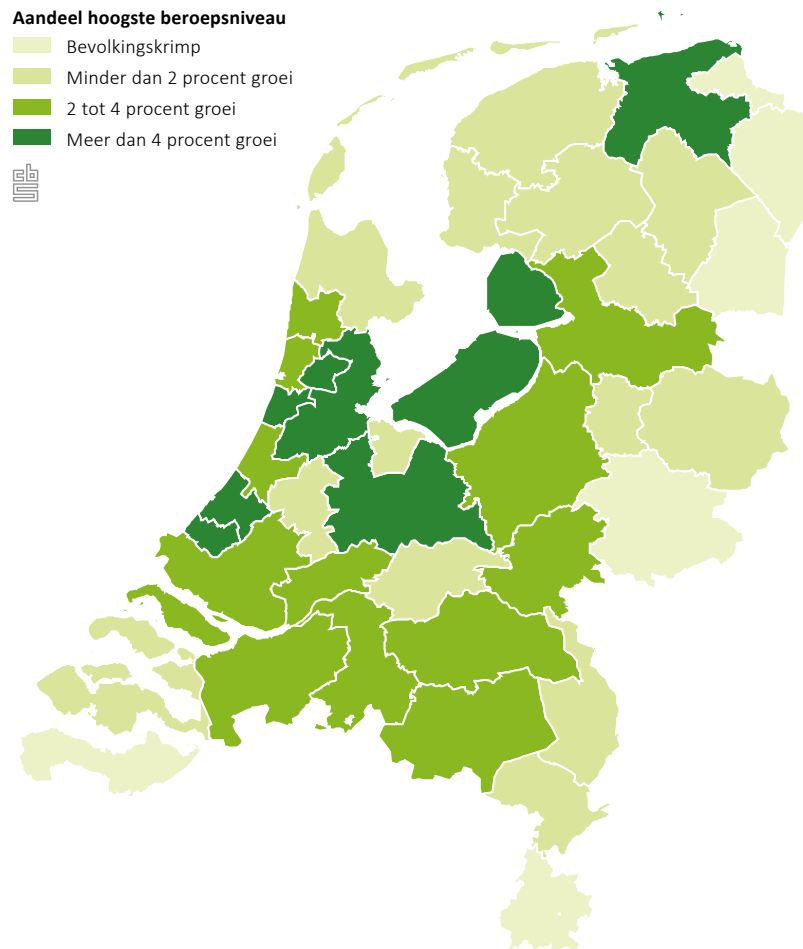
Deze bevolkingsgroei is niet evenredig over het land verspreid. Grote delen van de Randstad en enkele steden daarbuiten blijven flink groeien, terwijl veel gemeenten daarbuiten al te maken hebben met bevolkingskrimp.

Sinds 2005 nemen bevolkingsaantallen af in meer dan een derde van de gemeenten. Ook op regionaal schaalniveau is sprake van krimp (Kooiman, 2015). In de zeven jaar tussen 1 januari 2008 en 1 januari 2015 groeide de nationale bevolking weliswaar met 3 procent, maar tegelijkertijd daalde het inwonertal in 6 van de 40 COROP-regio's:

¹⁾ In dit artikel is de breuk in de cijferreeks met betrekking tot banen in 2010 ook aangepast voor de banen in 2008 en 2009, om tot een betere vergelijking te kunnen komen tussen 2008–2014. Bij dit onderzoek zijn de banen van zelfstandigen buiten beschouwing gelaten.

- Delfzijl en omgeving (-5,2 procent)
- Oost-Groningen (-2,7)
- Zeeuws-Vlaanderen (-1,6)
- Zuidoost-Drenthe (-1,5)
- Zuid-Limburg (-1,5)
- de Achterhoek (-0,8).

1.1.1 Relatieve bevolkingsgroei tussen 1 januari 2008 en 1 januari 2015, naar COROP-regio's

Deze zes krimpregio's liggen alle aan de randen van Nederland, aan de grens met Duitsland, België of beide landen.²⁾ Bevolkingskrimp in een regio wordt veroorzaakt door een sterfteoverschot en/of een vertrekoverschot.

Alle zes krimpregio's hadden met dezelfde ontwikkelingen te maken. Tussen 2008 en 2015 was er zowel een sterfteoverschot als een binnenlands vertrekoverschot. Met andere woorden: er stierven meer mensen dan dat er baby's werden geboren en er vertrokken meer mensen naar elders in Nederland dan er vanuit andere regio's bijkwamen.

²⁾ Alleen bij Delfzijl en omgeving vormt het water van de Eems de natuurlijke grens met Duitsland.

Voldoende werkgelegenheid is van cruciaal belang voor de vitaliteit van een regio. Bevolkingskrimp heeft vaak gevolgen voor de regionale economie (Verwest en Van Dam, 2010). Al eeuwen wonen mensen dicht bij hun werk. Dankzij technologische ontwikkelingen en economische groei kunnen mensen verder van hun werk wonen, bijvoorbeeld omdat ze kiezen voor een prettige woonomgeving of lagere woningprijzen. Dit heeft een flinke toename van het woon-werkverkeer teweeggebracht.

Toch werken nog altijd de meeste mensen dicht bij huis. Eind 2008 had ongeveer de helft van de werkenden in Nederland een baan binnen de eigen woongemeente en van de forenzen bleek het merendeel te werken binnen een straal van twintig kilometer van de woongemeente (Van Roon *et al.*, 2011).

Wonen en werken zijn nog steeds sterk met elkaar verbonden. Als geschikte werkgelegenheid ontbreekt in een regio, kan dat tot gevolg hebben dat vooral jongeren wegtrekken naar andere gebieden, terwijl mensen uit andere Nederlandse regio's en uit het buitenland zich er minder snel zullen vestigen. Het vinden van een (andere) baan is immers, naast opleidingsmogelijkheden, de belangrijkste drijfveer voor mensen om over regiogrenzen te verhuizen (Boyle *et al.*, 1998; Feijten en Visser, 2005; Das en De Feijter, 2009).

Voor bedrijven kan het van belang zijn om gevestigd te zijn in een gebied waar veel mensen wonen, bijvoorbeeld om te kunnen beschikken over een groot aanbod van geschikte en/of goedkope arbeidskrachten en een grote afzetmarkt in de eigen regio. Andere redenen kunnen zijn (lage) grondprijzen, infrastructuur, zoals snelwegen en vliegvelden, en schaalvoordelen als gevolg van de aanwezigheid van andere bedrijven uit de eigen sector en van toeleveranciers.

Hoe veranderingen in bevolkingsomvang en werkgelegenheid op elkaar inwerken (volgt het wonen het werken of is het andersom?) vindt hevig debat plaats (zie kader: 'Volgt wonen werken of andersom?').

Dit artikel beschrijft slechts de samenhang tussen bevolkingsontwikkeling en ontwikkeling in het aantal banen en laat de causaliteit buiten beschouwing. Gekozen is voor een bovengemeentelijk schaalniveau (COROP-regio's), omdat arbeidsmarkten hoofdzakelijk functioneren op regionale schaal (Elhorst, 1996). Voor Noord-Nederland is eerder een ruimtelijk-econometrische analyse uitgevoerd van de interactie tussen bevolkingsomvang en werkgelegenheid. Daaruit kwam naar voren dat de effecten van groei en krimp van werkgelegenheid of bevolkingsomvang niet alleen lokaal worden gevoeld, maar dat deze zich uitstrekken tot ongeveer 60 kilometer hemelsbreed. Die afstand is met ongeveer drie kwartier reistijd te overbruggen (Hoogstra, 2013).

Wat betreft arbeid gaat het in dit artikel uitsluitend om banen voor werknemers. Zelfstandigen zonder en met personeel blijven buiten beschouwing. Dat geldt ook voor vacatures, die een indicatie zijn voor de onvervulde vraag naar arbeid. Doordat bevolkingskrimp veelal samengaat met versnelde processen van vergrijzing en ontgroening (Latten en Kooiman, 2011) gaat speciale aandacht uit naar banen in de gezondheidszorg en in het onderwijs, waarvoor respectievelijk de aanwezigheid van jongeren en ouderen van belang zijn.

De opzet van het artikel is als volgt:

Eerst komen de veranderingen aan de aanbodzijde van arbeidsmarkt naar voren. Hoe heeft het aantal 15- tot 75-jarigen zich in krimpregio's en de rest van Nederland ontwikkeld en hoe is de arbeidsdeelname in krimpregio's vergeleken met de rest van Nederland?

Dan volgt een beschrijving van de vraagzijde van de arbeidsmarkt in krimpregio's. Hoe heeft het aantal banen zich tussen december 2008 en december 2014 ontwikkeld en hoe verhoudt die ontwikkeling zich tot Nederland als geheel? Het totale aantal banen en veranderingen binnen bepaalde bedrijfstakken komen aan bod.

Ten slotte wordt de ruimtelijke spreiding van banen per hoofd van de groep 15- tot 75-jarigen in december 2014 in kaart gebracht. Dit is een indicatie voor de werkgelegenheid ten opzichte van het potentiële arbeidsaanbod in een regio.

Forenzenstromen over regionale grenzen heen blijven daarbij buiten beschouwing. Uit eerder onderzoek is gebleken dat vooral inwoners van Flevoland vaak buiten de provincie werken en dat de meest omvangrijke forenzenstromen op de grote steden zijn gericht (De Roon *et al.*, 2011).

Volgt wonen werken of andersom?

In binnen- en buitenland is empirisch onderzoek gedaan naar de complexe ruimtelijke relatie tussen wonen en werken, maar dit levert geen eenduidig, universeel antwoord op.

Hoogstra (2013) deed een metastudie naar de resultaten van onderzoeken uit verschillende landen tussen 1987 en 2004 naar de relatie tussen wonen en werken en concludeerde dat resultaten *tussen* studies en *binnen* studies sterk uiteenlopen: 32 procent van de ruim 300 econometrische modelschattingen wezen erop dat het werken het wonen volgt, maar bijna evenzoveel modellen concluderen dat het wonen het werken volgt (28 procent).

Een kwart van de modellen constateert geen interactie tussen wonen en werken en de overige 15 procent wijst op een wederkerige relatie: het wonen volgt het werken en andersom.³⁾ Naast enkele methodologische verklaringen toont deze studie aan dat relaties tussen wonen en werken verschillen tussen perioden, tussen regio's en tussen sectoren.

In Nederland volgde het werken tussen 1996 en 2005 meer het wonen dan andersom, maar dit gold niet voor alle sectoren en niet overal in Nederland (De Graaff *et al.*, 2008). De verzorgende werkgelegenheid (onderwijs, zorg, detailhandel) volgt het wonen meer dan de stuwende en waardetoevoegende sectoren zoals de industrie, de zakelijke dienstverlening en distributie en handel.

Ook bleken er in Nederland regionale verschillen te bestaan in de relatie tussen bevolkingsgroei en groei van werkgelegenheid. Binnen de Randstad volgde het werken vooral het wonen, terwijl in de zogenoemde intermediaire zone tussen de Randstad en de

³⁾ In dezelfde analyse, waarbij werd gewogen naar de omvang van de studie kwam overigens naar voren dat 'werken volgt wonen' duidelijk meer wordt waargenomen dan 'wonen volgt werken'.

periferie⁴⁾ de relatie meer wederkerig was (het wonen volgt het werken en het werken volgt het wonen).

In de perifere regio's, waaronder veel van de krimpggebieden vallen, was van een relatie nauwelijks sprake. Als er al een relatie tussen wonen en werken bestond, volgde het wonen in de periferie het werken. De auteurs suggereren dat veranderingen in het aantal banen in de periferie wellicht worden opgevangen door veranderingen in arbeidsparticipatie van de bevolking en minder door migratie (De Graaff et al., 2008).

Tijdreeks

De cijfers uit dit artikel zijn gebaseerd op de tijdreeks regionale werkgelegenheid 2008–2014. In deze reeks is gecorrigeerd voor de methodewijziging in de Statistiek Werkgelegenheid en Lonen (SWL) in 2010, om de reeks consistent te maken. Hierdoor komen de cijfers uit de tijdreeks niet volledig overeen met de op Statline gepubliceerde cijfers. De cijfers waarop de tijdreeks betrekking heeft zijn gebaseerd op het gemiddeld aantal banen in de maand december.

2. Aantal 15–75-jarigen groeit landelijk, maar niet in krimpregio's

Hoe groot het mogelijke arbeidsaanbod in een regio is, hangt vooral af van de omvang van de 'eigen' beroepsbevolking. Verder is de pendel vanuit omliggende regio's van belang (De Roon *et al.*, 2011).

De definitie van de beroepsbevolking van de International Labour Organisation (ILO) staat sinds 2015 centraal in de berichtgeving van CBS en behelst de 15- tot 75-jarigen. Bij de eerder gebruikte (nationale) definitie lag de bovengrens op 65 jaar (Janssen en Dirven, 2015).

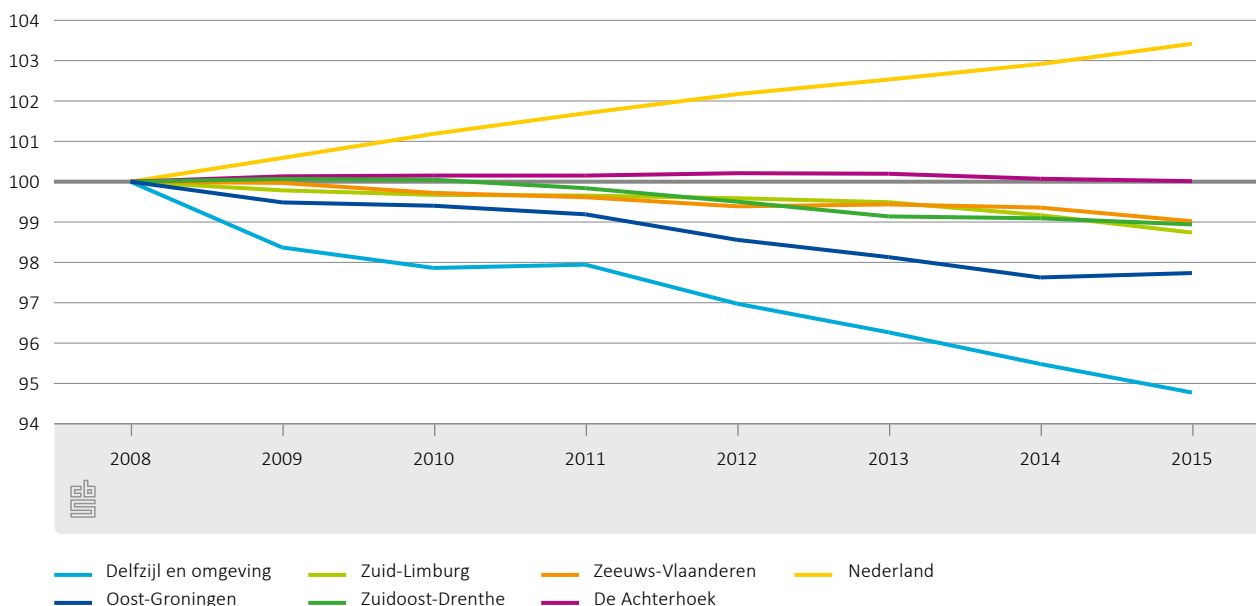
⁴⁾ Vooral Noord-Brabant en Gelderland vallen in deze intermediaire zone.

Alle 15- tot 75-jarigen met betaald werk behoren volgens de definitie tot de werkzame beroepsbevolking. De omvang van de werkzame beroepsbevolking in een regio wordt dus enerzijds bepaald door het aantal 15- tot 75-jarigen en anderzijds door het aandeel daarvan dat betaald werk heeft (de netto arbeidsparticipatie).

Het aantal 15- tot 75-jarigen is in heel Nederland tussen 2008 en 2015 met bijna 5 procent toegenomen. In de krimpregio's is deze groep in diezelfde periode daarentegen kleiner geworden, met uitzondering van de Achterhoek. Daar bleef de groep min of meer even groot. In Zuidoost-Drenthe, Zeeuws-Vlaanderen en Zuid-Limburg bleef deze afname beperkt tot ongeveer 1 procent, in Oost-Groningen bedroeg de daling meer dan 2 procent en in Delfzijl en omgeving meer dan 5 procent.

Voor alle krimpregio's geldt dat de procentuele afname van de groep 15- tot 75-jarigen tussen 2008 en 2015 echter geringer is geweest dan de procentuele krimp van de totale bevolking in die regio's, omdat vooral het aantal kinderen is afgenomen. Het effect hiervan werkt pas later door in de omvang van de beroepsbevolking.

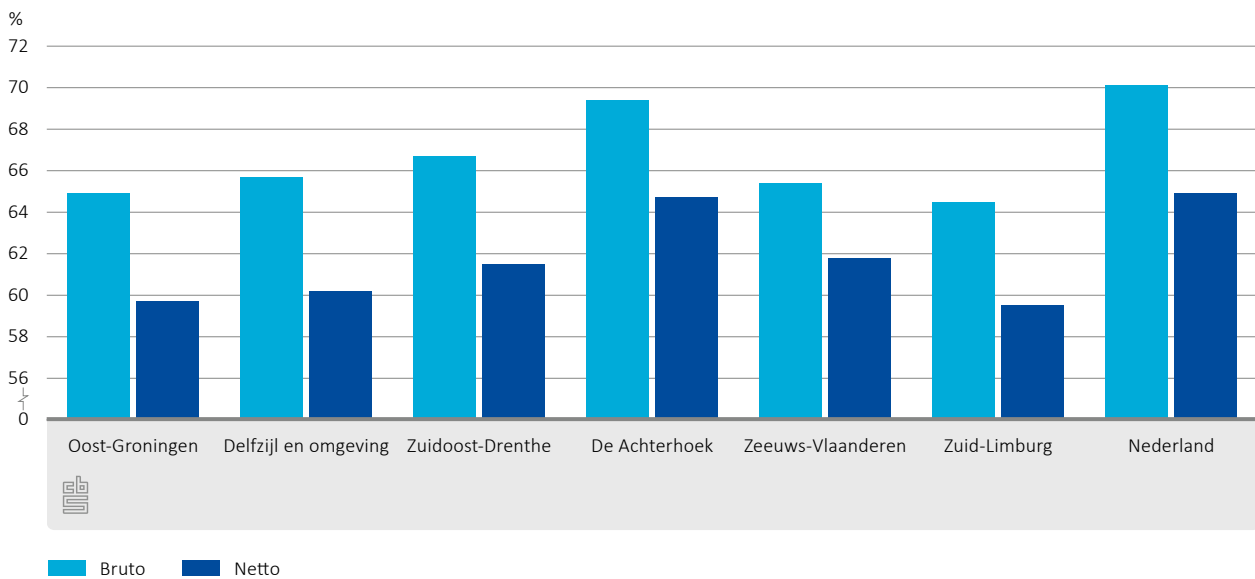
2.0.1 Aantal 15- tot 75-jarigen, 2008-2015, geïndexeerd

Voor het arbeidsaanbod in een regio is naast de omvang van de werkzame beroepsbevolking de omvang van de werkloze beroepsbevolking van belang. Het gezamenlijke aandeel van deze beide groepen in de bevolking, de bruto arbeidsparticipatie, lag gedurende de onderzoeksperiode in alle krimpregio's lager dan het landelijk gemiddelde (ruim 70 procent in 2014). Alleen in de Achterhoek was de bruto arbeidsparticipatie hieraan vrijwel gelijk.

In de overige vijf krimpgedebieden lag ook het aandeel van de bevolking dat daadwerkelijk betaald werk had (de netto arbeidsparticipatie) duidelijk lager dan gemiddeld in Nederland, wederom met uitzondering van de Achterhoek. Landelijk had in 2014 bijna 65 procent van de 15- tot 75-jarigen betaald werk. In Zuid-Limburg en Oost-Groningen lag de netto arbeidsparticipatie onder de 60 procent. De onderlinge verschillen in arbeidsparticipatie tussen regio's zijn tussen 2008 en 2014 nauwelijks gewijzigd.

2.0.2 Bruto en netto arbeidsparticipatie in krimpregieden en in Nederland als geheel, 2014

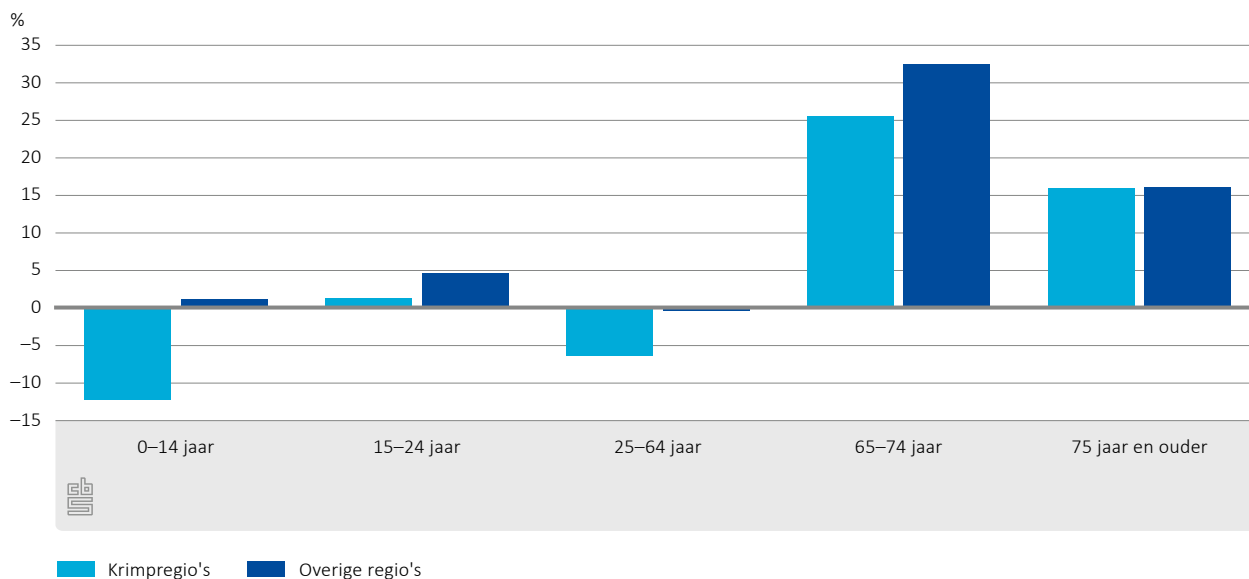
Voor een deel zijn de onderlinge regionale verschillen in netto arbeidsparticipatie te verklaren door kenmerken van de 15- tot 75-jarigen die in de regio wonen: in krimpregio's heeft een groter deel een lage opleiding en is sprake van meer vergrijzing (Michiels, 2015).

Tegelijkertijd kan het feit dat er minder banen zijn een ontmoedigend effect hebben op degenen die tot de beroepsbevolking behoren: mensen trekken zich terug van de arbeidsmarkt (Van Ham en Büchel, 2006). Hierdoor daalt de bruto arbeidsparticipatie en stijgt het aandeel inactieven.

De beroepsbevolking in Nederland vergrijst. Van de bevolkingsgroep van 15 tot 75 jaar is een steeds groter deel 65-plusser. Juist de groep tot 65 jaar is voor het werkelijke aanbod van arbeid van belang. Mensen jonger dan 65 jaar zijn immers vaker werkzaam en werken meer uren dan 65-74-jarigen (Michiels, 2015).

De pensioengerechtigde leeftijd gaat in stappen omhoog naar 67 jaar in 2021. Hoewel steeds meer mensen in Nederland doorwerken tot na hun 65^e, gaat nog altijd de meerderheid van de werknemers voor die leeftijd met pensioen (Bierings, Kooiman en De Vries, 2015). In heel Nederland is het aantal mensen tussen 65 en 74 jaar tussen 2008 en 2014 met meer dan 30 procent gestegen, terwijl het aantal 25-64-jarigen min of meer gelijk bleef. In de krimpregio's is de groep 65-74-jarigen met meer dan een kwart toegenomen, terwijl het aantal 25-64-jarigen met 6 procent is gedaald.

2.0.3 Ontwikkeling van de bevolking in krimpregio's, naar leeftijdsgroep, in procenten, 2008–2015

3. Ontwikkeling aantal banen: sterkere banenkrimp in krimpregio's

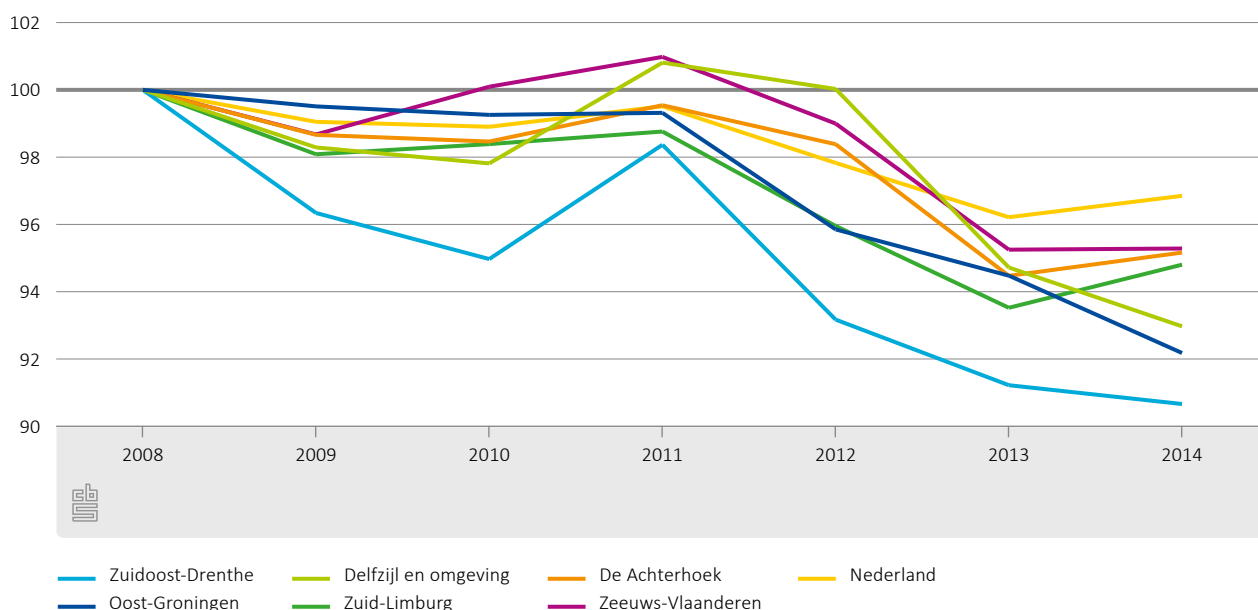
Het aantal banen⁵⁾ is in de krimpregio's naar verhouding over de hele periode 2008–2014 sneller afgenomen dan gemiddeld in Nederland, al was dat niet gedurende de gehele periode het geval. Vooral vanaf 2011 gingen er in alle regio's die te maken hebben met bevolkingskrimp naar verhouding meer banen verloren dan in Nederland als geheel. Er zijn echter duidelijke verschillen tussen de zes regio's onderling.

Voor de werkgelegenheid in de noordelijke krimpregio's kreeg een knauw. De terugloop was het sterkst in Zuidoost-Drenthe. Het aantal banen daalde daar met 9 procent en ook in Oost-Groningen en Delfzijl en omgeving was het banenverlies fors. Daarnaast valt op dat de landelijke positieve trend van 2013 op 2014 alleen werd gevolgd in de Achterhoek en Zuid-Limburg. In de Achterhoek en Zuid-Limburg groeide het aantal banen weer. In Zeeuws-Vlaanderen bleef de werkgelegenheid bijna gelijk. De werkgelegenheid in de overige krimpgebieden bleef dalen.

De cijfers maken duidelijk dat de afname van werkgelegenheid in de periode 2008–2014 sterker is geweest in de krimpregio's, maar ook dat er sprake is van flinke schommelingen van jaar op jaar en dat de verschillen tussen sommige krimpregio's groot zijn. Een analyse over langere tijdsperiodes is nodig om te achterhalen of deze ontwikkelingen conjunctureel of structureel zijn.

⁵⁾ Het aantal banen is gebaseerd op het gemiddeld aantal banen in de maand december van het desbetreffende jaar.

3.0.1 Totaal aantal banen in krimpregio's en Nederland als geheel, 2008-2014, geïndexeerd

4. Economische structuur van krimpregio's: veel industrie en zorg, weinig specialistische dienstverlening

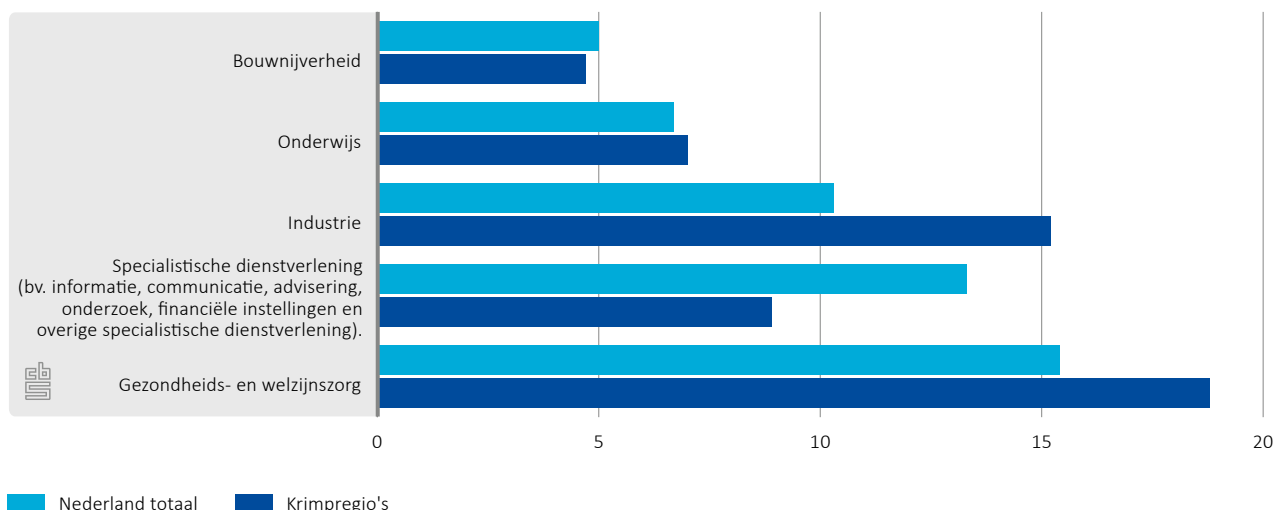
De regionale economieën van de zes regio's verschillen van elkaar als het gaat om de structuur naar bedrijfstakken, maar er zijn ook duidelijke overeenkomsten. Zo is in alle regio's de invloed van de industrie op de werkgelegenheid naar verhouding groot.

Van alle banen in Nederland viel in 2008 iets meer dan 10 procent binnen de industriector, maar in de krimpregio's varieerde dit van 12 procent in Zuid-Limburg tot bijna een kwart van de banen in Delfzijl en omgeving. In de Achterhoek en Zeeuws-Vlaanderen valt ook bijna 1 op de 5 banen binnen de industriector.

Ook de gezondheids- en welzijnszorg is bovengemiddeld sterk vertegenwoordigd in de krimpregio's, al is het verschil met Nederland als geheel wat minder groot. In Zuidoost-Drenthe viel ruim 15 procent van de banen binnen de zorgsector, gelijk aan het nationale gemiddelde. In de overige vijf regio's was de zorgsector bovengemiddeld groot.

De grotere vraag naar arbeid in de zorg in de krimpregio's hangt samen met de hogere mate van vergrijzing. Het aandeel van de werkgelegenheid in het onderwijs was in 2008 in de meeste krimpregio's vergelijkbaar met het Nederlandse gemiddelde (7 procent). Alleen in Zeeuws-Vlaanderen waren er in verhouding tot het totale aantal banen weinig banen in het onderwijs (5 procent).

4.0.1 Aandeel van de totale werkgelegenheid in specifieke bedrijfstakken, 2008

Er zijn ook sectoren die juist ondervertegenwoordigd zijn in alle krimpregio's. Dit geldt voornamelijk voor de meer specialistische dienstverlening.

5. 2008–2014: minder banen in de industrie en zakelijke dienstverlening, meer in de zorg

Uit het voorgaande blijkt dat de werkgelegenheid in krimpregio's zich minder gunstig heeft ontwikkeld dan in de rest van Nederland. De vraag is of dit komt doordat de werkgelegenheid fors is teruggelopen in bepaalde sectoren die er sterk aanwezig zijn of dat ook *binnen* bepaalde sectoren de werkgelegenheid sterker afnam.

Tussen 2008 en 2014 hebben zich in Nederland flinke verschuivingen voorgedaan in de werkgelegenheid naar bedrijfstak. In het algemeen gaat het om de afkalving van werkgelegenheid in de veelal private maakindustrie en de groei van verzorgende werkgelegenheid, overwegend in de publieke sector. Er is werkgelegenheid verdwenen in de bouw en de industrie en ook in de specialistische dienstverlening. Het aantal banen is toegenomen in de zorg en in mindere mate het toerisme en het openbaar bestuur.

In de bouw zijn met afstand de hardste klappen gevallen. Vergelijken met 2008 waren er in 2014 bijna 100 duizend banen minder in de bouw, een afname van bijna 24 procent. Ook in de industrie (–77 duizend banen) en de specialistische dienstverlening (–87 duizend) is de werkgelegenheid flink teruggelopen. Dit geldt in mindere mate ook voor het onderwijs, waar

bijna 16 duizend banen verdwenen. De sector die in dezelfde periode verreweg de sterkste groei doormaakte was de gezondheids- en welzijnszorg. In de zorgsector kwamen er bijna 100 duizend banen bij, een groei van ruim 8 procent.

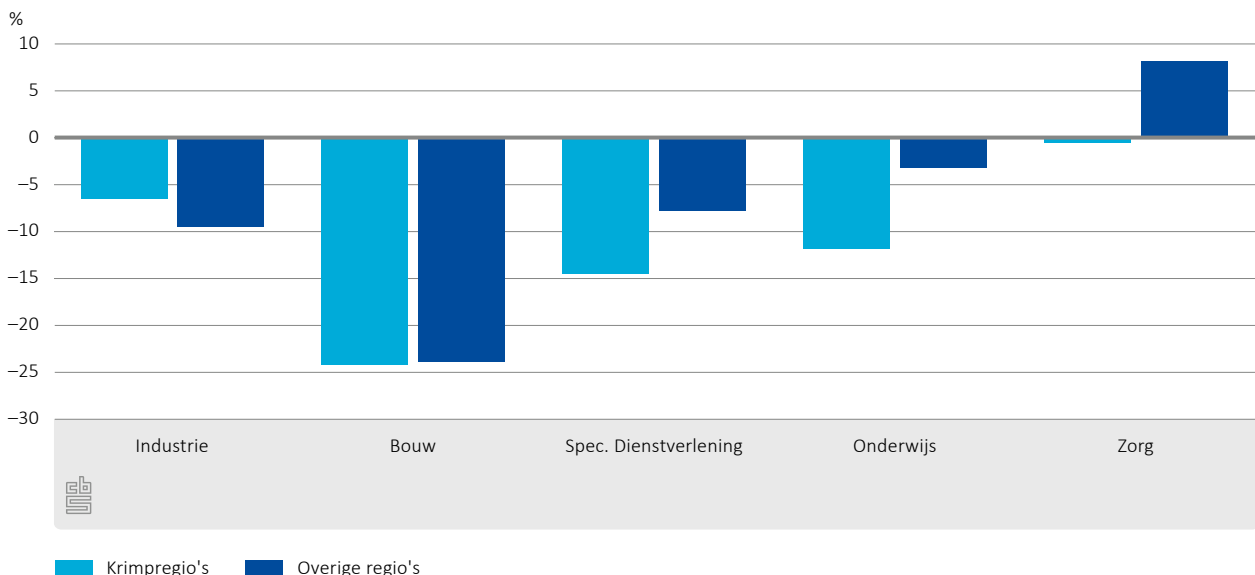
6. Lichte krimp zorgsector en sterkere krimp onderwijs in krimpregio's

Deze verschuivingen in werkgelegenheid zijn met het oog op de krimpregio's van belang, omdat zowel de industrie als de zorg sterk verankerd zijn in de arbeidsmarkten van alle zes regio's. Daarnaast is de bouwsector in Zuidoost-Drenthe en de Achterhoek vrij sterk vertegenwoordigd.

Opvallend is dat het aantal banen in de 'groeisector zorg' in de krimpgedebieden licht is gedaald.

In de sectoren waar de werkgelegenheid landelijk gezien terugliep, nam het aantal banen in de krimpgedebieden naar verhouding sterker af dan gemiddeld. Zo ging in de krimpgedebieden 11 procent van de banen in het onderwijs verloren, tegenover 3 procent over heel Nederland.

6.0.1 Mutatie van het aantal banen naar sector, krimpregio's en Nederland totaal, 2008-2014, in procenten

In de industrie lag het krimpnummer iets onder het landelijke gemiddelde, in de bouw was er vrijwel geen verschil. De specialistische dienstverlening is in de krimpgedebieden in vergelijking

met Nederland als geheel meer gekrompen. Ruim 14 procent van deze banen ging in de krimpgebieden verloren.

De situatie is niet in alle krimpregio's hetzelfde. In de bijlage 'Ontwikkeling banen in krimpregio's 2008–2014' is per regio en per bedrijfstak de ontwikkeling van het aantal banen te vinden.

7. In krimpregio's minder banen per 15- tot 75-jarige

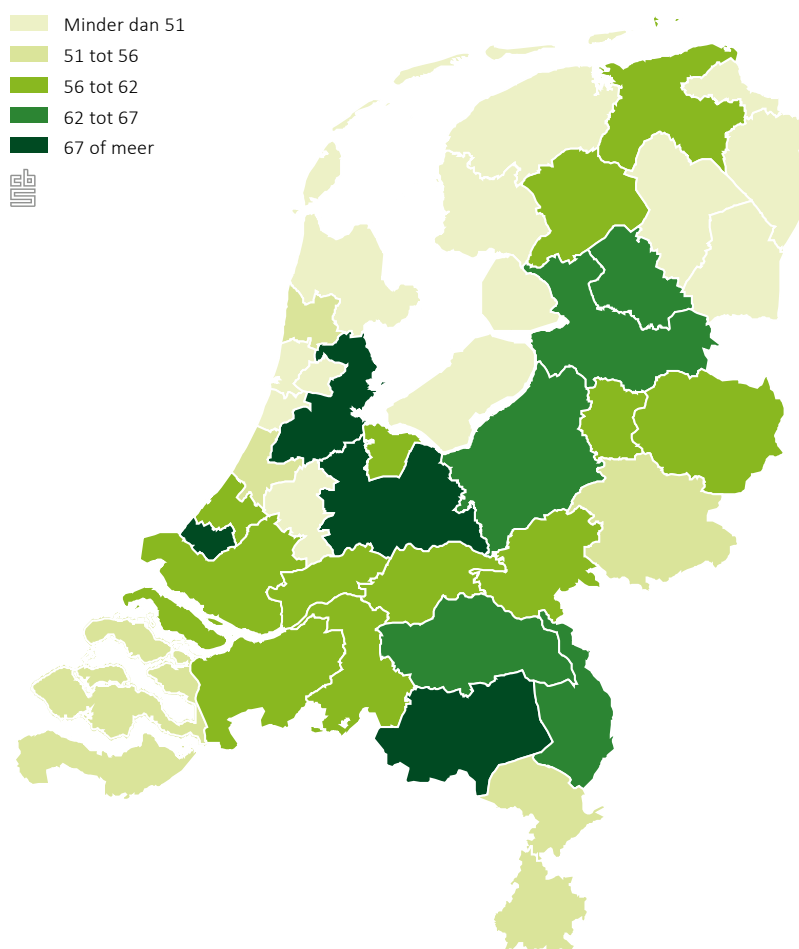
Tot slot gaat dit artikel in op de verhouding tussen het aanbod en de vraag naar arbeid in krimpregio's en in de rest van Nederland. Banen zijn niet gelijk over de regio's van Nederland verspreid, ook niet in verhouding tot het aantal 15- tot 75-jarigen in een regio. Nogmaals: hierbij moet in acht worden genomen dat werkgelegenheid in aangrenzende regio's niet wordt meegerekend, terwijl deze banen voor mensen wel degelijk binnen hun acceptabele reisafstand kunnen vallen. Ook gaat het alleen om werkgelegenheid als werknemer. Ondernemers en zzp'ers vallen buiten de beschouwing.

In december 2014 waren er landelijk 61 banen per 100 personen van 15 tot 75 jaar. Er bestaan echter grote verschillen tussen regio's. De meeste banen zijn te vinden in stedelijk gebied. In Groot-Amsterdam was het aantal banen in 2014 met afstand het grootst: 86 banen per 100 mensen van 15 tot 75 jaar. Ook in de regio's Utrecht, Delft en Westland en Zuidoost-Noord-Brabant, waar de regio Eindhoven onder valt, was de werkgelegenheid met meer dan 67 banen per 100 mensen van 15 tot 75 jaar aanzienlijk.

Veel minder banen waren er aan de randen van het land en dan vooral in het noorden. In Zuidwest-Friesland, Oost-Groningen, Delfzijl en omgeving en Zuidoost-Drenthe waren er minder dan 46 banen per 100 personen van 15 tot 75 jaar. Daarnaast zijn er in enkele regio's in de buurt van Groot-Amsterdam ook betrekkelijk weinig banen, zoals de agglomeratie Haarlem, IJmond en Flevoland. Vanuit deze regio's is er veel woon-werkverkeer met de Amsterdamse regio (PRES, 2011).

De verhouding tussen het aantal banen en het aanbod van arbeidskrachten is tussen 2008 en 2014 in alle Nederlandse regio's ongunstiger geworden (van 64 naar 61 banen per 100 inwoners van 15 tot 75 jaar). Dit kwam doordat het aantal banen afnam en het aantal potentiële arbeidskrachten steeg.

7.0.1 Aantal banen per 100 mensen van 15 tot 75 jaar, december 2014

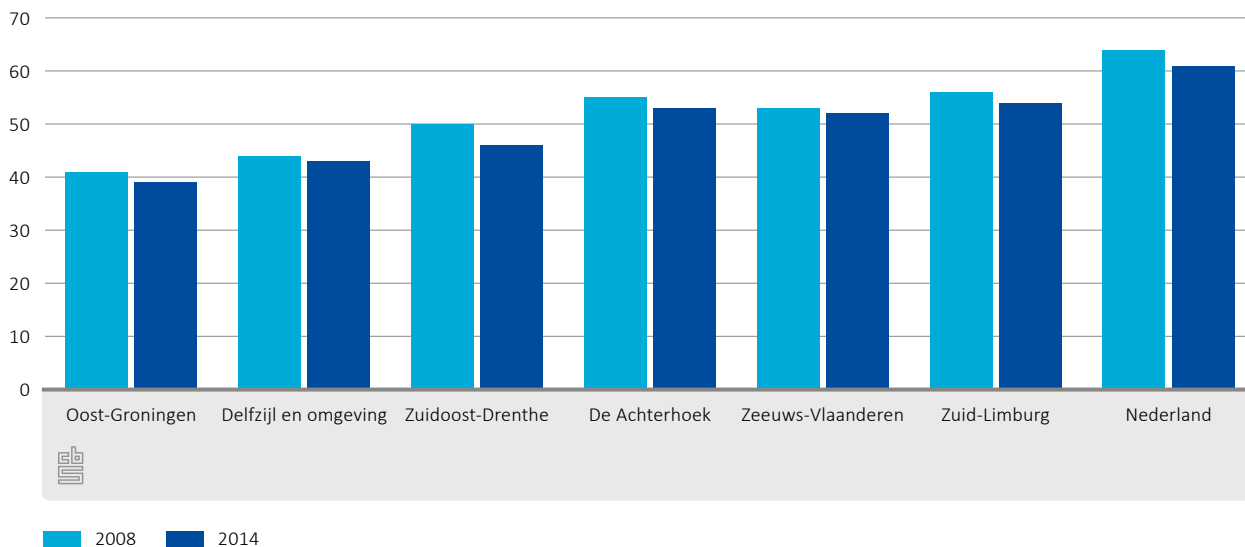

In vijf van de zes krimpregio's nam het aantal banen per hoofd in dezelfde periode ook af, maar minder sterk dan gemiddeld in Nederland.

Alleen in Zuidoost-Drenthe was de daling sterker: 4 banen per 100. In Zeeuws-Vlaanderen en in Delfzijl en omgeving betrof deze daling ongeveer 1 baan per 100 inwoners van 15 tot 75 jaar.

Deze afwijkende ontwikkeling in de krimpregio's is toe te schrijven aan het krimpen van het aantal 15- tot 75-jarigen in deze regio's, waar deze groep in Nederland groeide.

7.0.2 Aantal banen per 100 mensen van 15 tot 75 jaar, 2008 en 2014.

8. Conclusies

In zes van de veertig Nederlandse COROP-regio's is het inwonertal tussen 2008 en 2015 teruggelopen. Deze krimpregio's liggen aan de randen van Nederland.

Zowel aan de vraagzijde als aan de aanbodzijde van de arbeidsmarkt kampen de krimpregio's met een neergang. Tussen 2008 en 2014, hoofdzakelijk jaren van economische teruggang, daalde de werkgelegenheid in heel Nederland, maar in de krimpregio's was deze daling meestal sterker. Ook van 2013 op 2014, toen het aantal banen in Nederland weer groeide, bleef de werkgelegenheid in 3 van de 6 krimpregio's dalen.

Het grotere banenverlies in krimpregio's kwam deels doordat sectoren die in heel Nederland flink door de crisis werden geraakt er sterk vertegenwoordigd zijn, zoals de industrie. De banenkrimp in krimpregio's was echter ook *binnen* de meeste sectoren ongunstiger dan in de rest van Nederland: in de zorg was er zelfs een lichte daling, het aantal banen in het onderwijs daalde harder, evenals het aantal banen in de specialistische dienstverlening. De daling in de bouw lag bijna op hetzelfde niveau als in Nederland. De industrie daalde in de krimpregio's minder hard dan in Nederland als geheel.

Ook het aanbod van arbeid nam af in de krimpregio's. Het aantal 15- tot 75-jarigen werd kleiner, zij het dat deze krimp in relatieve zin minder hevig was dan die van de totale bevolking. Dit komt doordat de bevolkingskrimp zich vooral manifesteerde in de sterke afname van het aantal kinderen en jongeren. Dit werkt pas later door in de omvang van het aantal 15- tot 75-jarigen.

De verhouding tussen het aantal banen en het aanbod van arbeid is in de krimpregio's minder gunstig dan in de rest van Nederland: er zijn minder banen per inwoner van 15 tot 75 jaar. In heel Nederland is het aantal banen ten opzichte van het aantal 15- tot 75-jarigen

gekrompen tussen 2008 en 2014. In de krimpgebieden was deze afname relatief geringer, doordat ook het mogelijke aanbod van arbeid (inwoners in de leeftijdsgroep van 15-tot 75 jaar) in die periode daalde.

De arbeidsparticipatie blijft in de krimpregio's lager dan elders in Nederland. Naast de kenmerken van de beroepsbevolking – gemiddeld ouder en minder hoog opgeleid (Michiels, 2015) – speelt ook de geringe beschikbaarheid van banen hierin een rol. In krimpregio's hebben meer mensen zich teruggetrokken van de arbeidsmarkt.

Hoewel de krimpgebieden tussen 2008 en 2014 veel overeenkomsten vertoonden in de ontwikkeling van de vraag- en aanbodzijde van de arbeidsmarkt zijn er ook onderlinge verschillen. Zo hadden mensen in de Achterhoek vaker werk in loondienst dan inwoners van de overige krimpgebieden, kromp de bevolking het hardst in Delfzijl en omgeving en kromp het aantal banen tussen 2008 en 2014 het hardst in Zuidoost-Drenthe.

9. Bijlage

Ontwikkeling banen in krimpregio's 2008-2014

Regio	Bedrijfstak	Mutatie banen in procenten 2008-2014
Achterhoek	Landbouw, bosbouw en visserij	2
Achterhoek	Winning van delfstoffen	4
Achterhoek	Industrie	-11
Achterhoek	Productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en gekoelde lucht	>100
Achterhoek	Winning en distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	-16
Achterhoek	Bouwnijverheid	-40
Achterhoek	Groot- en detailhandel; reparatie van auto's	-4
Achterhoek	Vervoer en opslag	-11
Achterhoek	Logies-, maaltijd- en drankverstrekking	2
Achterhoek	Informatie en communicatie	-18
Achterhoek	Financiële instellingen	-30
Achterhoek	Verhuur van en handel in onroerend goed	-18
Achterhoek	Advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening	-5
Achterhoek	Verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening	40
Achterhoek	Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen	-5
Achterhoek	Onderwijs	-11
Achterhoek	Gezondheids- en welzijnszorg	-1
Achterhoek	Cultuur, sport en recreatie	0
Achterhoek	Overige dienstverlening	-17
Delfzijl en omgeving	Landbouw, bosbouw en visserij	25
Delfzijl en omgeving	Winning van delfstoffen	.
Delfzijl en omgeving	Industrie	-29
Delfzijl en omgeving	Productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en gekoelde lucht	>100
Delfzijl en omgeving	Winning en distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	87
Delfzijl en omgeving	Bouwnijverheid	-11
Delfzijl en omgeving	Groot- en detailhandel; reparatie van auto's	-4
Delfzijl en omgeving	Vervoer en opslag	20
Delfzijl en omgeving	Logies-, maaltijd- en drankverstrekking	20
Delfzijl en omgeving	Informatie en communicatie	-47
Delfzijl en omgeving	Financiële instellingen	-57
Delfzijl en omgeving	Verhuur van en handel in onroerend goed	-4

Ontwikkeling banen in krimpregio's 2008-2014 (vervolg)

Regio	Bedrijfstak	Mutatie banen in procenten 2008-2014
Delfzijl en omgeving	Advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening	-39
Delfzijl en omgeving	Verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening	11
Delfzijl en omgeving	Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen	-3
Delfzijl en omgeving	Onderwijs	-14
Delfzijl en omgeving	Gezondheids- en welzijnszorg	2
Delfzijl en omgeving	Cultuur, sport en recreatie	8
Delfzijl en omgeving	Overige dienstverlening	-8
Oost-Groningen	Landbouw, bosbouw en visserij	26
Oost-Groningen	Winning van delfstoffen	-19
Oost-Groningen	Industrie	-1
Oost-Groningen	Productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en gekoelde lucht	>100
Oost-Groningen	Winning en distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	-20
Oost-Groningen	Bouwnijverheid	-26
Oost-Groningen	Groot- en detailhandel; reparatie van auto's	-11
Oost-Groningen	Vervoer en opslag	-56
Oost-Groningen	Logies-, maaltijd- en drankverstreking	-2
Oost-Groningen	Informatie en communicatie	44
Oost-Groningen	Financiële instellingen	-43
Oost-Groningen	Verhuur van en handel in onroerend goed	-12
Oost-Groningen	Advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening	-8
Oost-Groningen	Verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening	-10
Oost-Groningen	Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen	-4
Oost-Groningen	Onderwijs	-5
Oost-Groningen	Gezondheids- en welzijnszorg	7
Oost-Groningen	Cultuur, sport en recreatie	-24
Oost-Groningen	Overige dienstverlening	-19
Zeeuws-Vlaanderen	Landbouw, bosbouw en visserij	-11
Zeeuws-Vlaanderen	Winning van delfstoffen	-56
Zeeuws-Vlaanderen	Industrie	-7
Zeeuws-Vlaanderen	Productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en gekoelde lucht	42
Zeeuws-Vlaanderen	Winning en distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	15
Zeeuws-Vlaanderen	Bouwnijverheid	9
Zeeuws-Vlaanderen	Groot- en detailhandel; reparatie van auto's	-13
Zeeuws-Vlaanderen	Vervoer en opslag	-5
Zeeuws-Vlaanderen	Logies-, maaltijd- en drankverstreking	24
Zeeuws-Vlaanderen	Informatie en communicatie	47
Zeeuws-Vlaanderen	Financiële instellingen	-34
Zeeuws-Vlaanderen	Verhuur van en handel in onroerend goed	-1
Zeeuws-Vlaanderen	Advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening	2
Zeeuws-Vlaanderen	Verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening	-15
Zeeuws-Vlaanderen	Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen	4
Zeeuws-Vlaanderen	Onderwijs	-18
Zeeuws-Vlaanderen	Gezondheids- en welzijnszorg	-1
Zeeuws-Vlaanderen	Cultuur, sport en recreatie	6
Zeeuws-Vlaanderen	Overige dienstverlening	-4
Zuidoost-Drenthe	Landbouw, bosbouw en visserij	-7
Zuidoost-Drenthe	Winning van delfstoffen	70
Zuidoost-Drenthe	Industrie	-16
Zuidoost-Drenthe	Productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en gekoelde lucht	-18
Zuidoost-Drenthe	Winning en distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	26
Zuidoost-Drenthe	Bouwnijverheid	-38
Zuidoost-Drenthe	Groot- en detailhandel; reparatie van auto's	-1
Zuidoost-Drenthe	Vervoer en opslag	-27
Zuidoost-Drenthe	Logies-, maaltijd- en drankverstreking	11
Zuidoost-Drenthe	Informatie en communicatie	8
Zuidoost-Drenthe	Financiële instellingen	-23
Zuidoost-Drenthe	Verhuur van en handel in onroerend goed	-35

Ontwikkeling banen in krimpregio's 2008–2014 (slot)

Regio	Bedrijfstak	Mutatie banen in procenten 2008–2014
Zuidoost-Drenthe	Advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening	-13
Zuidoost-Drenthe	Verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening	-4
Zuidoost-Drenthe	Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen	-11
Zuidoost-Drenthe	Onderwijs	-18
Zuidoost-Drenthe	Gezondheids- en welzijnszorg	2
Zuidoost-Drenthe	Cultuur, sport en recreatie	-1
Zuidoost-Drenthe	Overige dienstverlening	-34
Zuid-Limburg	Landbouw, bosbouw en visserij	-13
Zuid-Limburg	Winning van delfstoffen	-11
Zuid-Limburg	Industrie	-14
Zuid-Limburg	Productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en gekoelde lucht	-27
Zuid-Limburg	Winning en distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	1
Zuid-Limburg	Bouwnijverheid	-27
Zuid-Limburg	Groot- en detailhandel; reparatie van auto's	-3
Zuid-Limburg	Vervoer en opslag	5
Zuid-Limburg	Logies-, maaltijd- en drankverstrekking	11
Zuid-Limburg	Informatie en communicatie	-5
Zuid-Limburg	Financiële instellingen	-24
Zuid-Limburg	Verhuur van en handel in onroerend goed	-12
Zuid-Limburg	Advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening	-23
Zuid-Limburg	Verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening	8
Zuid-Limburg	Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen	-6
Zuid-Limburg	Onderwijs	-10
Zuid-Limburg	Gezondheids- en welzijnszorg	4
Zuid-Limburg	Cultuur, sport en recreatie	3
Zuid-Limburg	Overige dienstverlening	-25

10. Begrippen

Bedrijfstak (SBI 2008)

Standaard Bedrijfsindeling (SBI 2008)

De Nederlandse hiërarchische indeling van economische activiteiten die vanaf 2008 door het CBS wordt gebruikt om bedrijfseenheden in te delen naar hun hoofdactiviteit. De hoofdingeling van de Nederlandse activiteiten is ingedeeld in Bedrijfstakken bestaande uit de letters A t/m S (A= Landbouw, bosbouw en visserij) en S= Overige dienstverlening).

COROP

Een of meer aangrenzende gemeenten in een provincie ontworpen voor regionaal onderzoek.

Toelichting : De COROP-indeling is op overwegend statistisch-inhoudelijke gronden omstreeks 1970 ontworpen door de Coördinatie commissie Regionaal Onderzoeksprogramma. Aan deze commissie ontleent de indeling haar naam. Onderscheiden werden veertig gebieden, waaraan later drie subgebieden zijn toegevoegd. De COROP-indeling is een regionaal niveau tussen gemeenten en provincies in. Bij de opzet van de indeling stond het nodale indelingsprincipe voorop. Dit principe kon echter niet als enig criterium worden gehanteerd. Een beperking van het aantal gebieden was noodzakelijk om kengetallen over toegevoegde waarde (naar bedrijfsklasse) en bruto-investeringen (naar

type en bestemming) op dit niveau te kunnen presenteren. Verder was het wenselijk om in voorkomende gevallen de provinciegrens ook als grens van een COROP-gebied aan te houden. Deze indeling in 40 gebieden vormt niveau 3 van de Europese NUTS-indeling.

Werkzame beroepsbevolking

Personen die betaald werk hebben. Deze definitie heeft betrekking op personen die in Nederland wonen (exclusief de institutionele bevolking). De gegevens worden meestal gepresenteerd voor de bevolking van 15 tot 75 jaar. Bij betaald werk gaat het om werkzaamheden ongeacht de arbeidsduur.

Netto arbeidsparticipatie

Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de bevolking (beroeps- en niet-beroepsbevolking). Deze definitie heeft betrekking op personen die in Nederland wonen (exclusief de institutionele bevolking). De gegevens worden gepresenteerd voor de bevolking van 15 tot 75 jaar.

Bruto arbeidsparticipatie

Het aandeel van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking in de bevolking (beroeps- en niet-beroepsbevolking).

Deze definitie heeft betrekking op personen die in Nederland wonen (exclusief de institutionele bevolking). De gegevens worden gepresenteerd voor de bevolking van 15 tot 75 jaar.

Bbp

Bruto Binnenlands Product

Een maat voor de omvang van de economie. Deze wordt berekend uit de som van de waarde die door ondernemingen, huishoudens en overheden wordt toegevoegd aan de goederen en diensten die zij hebben moeten verbruiken om hun producten te kunnen maken. Deze som staat bekend als de toegevoegde waarde 'in basisprijzen'. Om tot het bbp 'in marktprijzen' te komen, wordt hierbij het saldo van product gebonden belastingen en subsidies en het verschil tussen toegerekende en afgedragen btw opgeteld. Vanwege het kringloopkarakter van de economie is het bruto binnenlands product gelijk aan de som van de consumptie door huishoudens, de consumptie door de overheid, de investeringen en de uitvoer, minus de invoer. Tevens is het bruto binnenlands product gelijk aan het totaal van alle inkomsten uit loonarbeid (de 'beloning van werknemers') en ondernemerschap (het exploitatie-overschot). Hierbij moet het saldo van 'belastingen op productie en invoer' en subsidies worden opgeteld.

Literatuur

Boyle, P.J., T.J. Cooke, K. Halfacree and D. Smith, 2001. *A cross-national comparison of the impact of family migration on women's employment status*, Demography, 38 (2), pp. 201–213.

CBS, 2013. *Gezondheid en zorg in cijfers*. Centraal Bureau voor de Statistiek: Den Haag/Heerlen.

Das, M. en H. de Feijter, 2009. *Wie komen en wie gaan?* In: Latten, J. en S. Musterd, *De nieuwe groei heet krimp: een perspectief voor Parkstad Limburg*, pp. 57–70. Den Haag: Nicis Institute.

Duin, C. van, en L. Stoeldraijer, 2014. *Bevolkingsprognose 2014–2060: groei door migratie*, Bevolkingstrends, CBS: Den Haag/Heerlen.

Elhorst, J.P., 1996. *A regional analysis of labour force participation rates across the member states of the European Union*, *Regional Studies*, 30 (5), 99. 455–465.

Feijten, P. en P. Visser, 2005, *Binnenlandse migratie: verhuismotieven en verhuisafstand*. Bevolkingstrends, 2e kwartaal, pp. 75–81.

Graaff, T. de, F. van Oort en S. Boschman, 2008. *Woon-werkdynamiek in Nederlandse gemeenten*, NAI Uitgevers, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

Ham, M. van en F. Büchel, 2006. *Unwilling or unable? Spatial and socio-economic restrictions on females' labour market access*, *Regional Studies*, 40, 3, pp. 345–357.

Hoogstra, G.J., 2013. *Location changes of jobs and people. Analyses of population-employment interactions and impacts of gender and geography*, University of Groningen.

Janssen, B. en H.J. Dirven, 2015. *Werkloosheid: twee afbakeningen*. Sociaaleconomische Trends 2015 |2, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Kooiman, N., 2015, *Ruim een op de drie gemeenten is 2010 gekrompen*, Bevolkingstrend (16), CBS: Den Haag/Heerlen.

Latten, J.J. en N. Kooiman, 2011, *Aantrekkingskracht van regio's en demografische gevolgen*, Bevolkingstrends, 2^e kwartaal 2011, CBS: Den Haag/Heerlen.

Platform voor Regionale Economische Stimulering (PRES), 2011. *Economische verkenningen: metropoolregio Amsterdam 2011*, Economische Zaken Amsterdam en Kamer van Koophandel Amsterdam.

Roon, D. van, A. Vos, F. Linder en B. Dankmeijer, 2011. *De invloed van opleidingsniveau op de woon-werkafstand*, Sociaal-economische Trends, Tweede kwartaal 2011, CBS: Den Haag/Heerlen.

Verwest, F. en F. van Dam, 2010. *Demografische krimp en regionale economie*, *Rooilijn*, 43 (7), pp. 508–513.

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2014–2015	2014 tot en met 2015
2014/2015	Het gemiddelde over de jaren 2014 tot en met 2015
2014/'15	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2014 en eindigend in 2015
2012/'13–2014/'15	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2012/'13 tot en met 2014/'15

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever
Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress
Studio BCO, Den Haag

Inlichtingen
Tel. 088 570 70 70, fax 070 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2015.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.